

prvej vrsti domoljubje državljanov. Domoljubje velelo je hrabremu Leonidi in njegovim tovarišem umreti za domovino; gnalo je stotisoč hrabrih Kartagincev in Sagunčanov boriti se do zadnjega diha proti Rimljanom. Kaj je ojačilo Mucija Scävolo in Horacija Kokleja k junaškima činoma? Kedo je velel umreti kralju Kodru za domovino? Ali če posežemo v novejšo zgodovino. Nežni francoski deklici, Devico orleansko in Charlotta Corday ojačilo je domoljubje k hrabrim činom; prva je z lepim vzgledom navdušila svoje rojake, da so pregnali Angleže, druga se je prostovoljno podala v gotovo smrt — usmrtivša krutega Marrata, da reši domovino krvoloka. Tudi naša, avstrijska povestnica nam hrani obilico imen, ki se blišče kakor svetle zvezde na obzorji vekov in katerih nosilce moremo v vzpored staviti z najslavnejšimi junaki vseh vekov. Princ Evgen, Lavdon, Radezky, Tegetthoff, Jurišić, Nikolaj Zrinski so ponos vsacega Avstrijana. Življenje teh junakov je storilo vzorno v prvej vrsti njihovo domoljubje. Dokler ima država takih mož, je srečna in močna ali vsaj obvarovana nesreče, preteče jej od pohlepnihih sosedov. Kedo bi torej mogel dvomiti, je domoljubje li potrebno za obstanek in za razvoj države!! Torej zopet rečem, da država z vsem pravom zahteva od nas, da gojimo v otroških srcih domoljubje ter mladino tako vzgojamo v dobre državljane. Gotovo je mogoče več doseči pri mladini nego pri odraslih ljudeh, kajti mlado srce je mnogo občutljiveje za vse lepo in blagim čutstvom širje odprto nego prepogosto s suhim materijalizmom in egoizmom prepreženo srce odraslega človeka. Pravi čas — za sejanje domoljubja je torej čas mladih, detinskih let. Zeló zanimivo in občudovalno smo čitali in poslušali še kot dečki in deklice o slavnih činih hrabrih junakov. Omilil se nam je in posebno priljubil ta ali oni, in s kakšnim spoštovanjem smo zrihi kvišku k onim blagim domoljubom, ki so žrtvovali blago in življenje ter veselo in ponosno umirali za domovino. Primerilo se mi je, ko sem otrokom pojasnjeval povest o nesrečnem Belizarji in jim predočil, kako zeló je moral on ljubiti svojo domovino, ker mu celó nehvaležnost rojakov ni mogla izkoreniniti te ljubezni, — da sem videl solze v očeh nekaterih dečkov. Otroka kmalu ganeš, in če tudi zatemni za nekaj časa prvi vtis, vender se o danj priliki zopet ravno tako živo obudi.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska.

§. 37.

Staroslovenščina je v svoji prvi obliki zamrla na vzhodu, a oživila je znanstveno na zahodu. Vzbudili so jo najprej pisatelji česki pa slovenski.

Znameniti so njeni spomeniki, toda razlagovati jih more le, kdor jih ima pred seboj izvornike. Ker mi to ni mogoče, naj povem, kateri so bili v novejših časih prvi in pravi buditelji véde staroslovénske. Vsem drugim na čelu so menda trojaci: I. Dobrovský, II. Kopitar, III. Vostokov.

Prvemu sta na Českem nekako pripravljala pot Gelazij Dobner (r. 1719, u. 1790), kateri slove „otec nove kritičke historie česke“ po delih svojih p. „Annales Bohemorum, Monumenta historica 1764—1786“ itd. in Blahoslav Durich (r. 1738, u. 1802), kateri je kot jezikoslovec velike osnove delal po „Bibliotheca Slavica 1773—75“ itd. ter Dobrovskega vnel za jezik arabski pa za knjigo slovansko, posebej staroslovansko. — „Otec slavistiki“ pa se po vsej pravici imenuje

I. Dobrovský (Doubravský) Josef. Rodil se je 17. avg. 1753 na Ogerskem v Djermetu blizu Raba, kjer mu je tedaj oče iz Solnice okraja Kraljevogradskega bival dostojnik v vojni. Vzrejevan na Českem pride l. 1768 na vseučilišče v Prago, l. 1772 vstopi v

red Jezuitov v Brnu, a predno dovrši bogoslovje, podá se na dom k grofu Nosticu, postane sinovom vzgojatelj ter se soznani z nekterimi slovečimi učenjaki. Posvečen l. 1786. je za cesarja Jožefa I. 1789. in 1790. bil najprej namétni in potem pravi ravnatelj v osrednjem bogoslovnem semenišču Hradiškem poleg Olomuca, potem pa je živel zasebno vedam in podporniki so mu bili Nostic, Sternberk, Črnin itd. V njihovi družbi in največ na njih stroške je potoval na pr. l. 1792. na Švedsko in Rusko, l. 1794. po južnem Nemškem in po Laškem, vmes pogostoma po Českem, Moravskem, Ogerskem, Slovenskem, iztikal po knjižnicah dvornih in drugih. L. 1828. vrne se z Dunaja domú skozi Brno, kjer oboli in umre 6. jan. 1829. Grof Hugon Salm postavi mu dostojen spoménik na pokopališču Starobrnskem. — Vzgojevan sicer nemški, čutil je slovanski, l. 1791. pred Leopoldom II. slovesno govoril o Slovanih, njihovi vdanosti do vladarske rodbine, in za národni jezik česki, pisal je naposled i česki (Česk. Mus. 1827. 1828). Živel je dokaj nemirno. Rodil se je na Ogerskem med Slovaki, bival je na Českem, potoval po Poljskem, Ruskem, Hrvaškem, Slovenskem, umrl na Moravskem, da pobrati tako vse rodove slovanske. — Opisali so njegovo delovanje na pr. Ritter v. Rittersberg 1829: Abbé Jos. Dobrovský. Biographische Skizze. — Fr. Palacký 1833: Jos. Dobrowsky's Leben und gelehrtes Wirken. — Život Josefa Dobrovského. Sp. V. Brandl. V Brně 1883. 8. 296. itd. —

Pričel je Dobrovský pisati koj kritično, o zgodovini in književnosti slovanski, o jeziku, posebej o češčini (p. o imenu Čech, Slovan, o Nestoru itd.). Tu naj se oménijo le knjige, po katerih je vzbujal naše staro slovstvo, ki so znamenite Slovanom sploh ali vzlásti Slovencem. Prva taka knjiga je: „Slawin. Bothschaft aus Böhmen an alle Slawischen Völker, oder Beiträge zur Kenntniss der Slawischen Literatur nach allen Mundarten. Von Joseph Dobrowsky. Prag, 1806. 8. VI Hefte. S. 479“. — Druga je: „Glagolitica. Über die glagolitische Literatur, das Alter der Bukvitza, ihr Muster, nach welchem sie gebildet worden, den Ursprung der römisch-slavischen Liturgie, die Beschaffenheit der dalmatischen Übersetzung, die man dem Hieronymus zuschrieb u. s. w. Ein Anhang zum Slawin. Mit zwei Kupfertafeln. Prag, 1807. 8. 96“. — Na posebno prigovarjanje dal je Slavina s tem pristavkom skupej na svetlo l. 1808. in tako ima dve letnici. Bil je Slavin prvi poskus književne vzajemnosti slovanske, ali ker je bil v obliki nemški, sprejeli so ga radostno le Čehi pa Slovenci, in je torej prejenjal. — Poskusil je z istim glasilom drugič pod naslovom: „Slovanka. Zur Kenntniss der alten und neuen slawischen Literatur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte u. Alterthümer. Prag, 1814. I. 8. — 1815. II. 8. 252“. — Vsebina je jako zanimljiva; kakor Slavin, ima mnogo i Slovanka o nas Slovencih, posebej o spomenikih Brizinskih itd. (Vid. Brandl str. 134. 165—6.)

Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache zur gründlichen Erlernung derselben für Deutsche, zur vollkommenen Kenntniss für Böhmen. Prag, 1809. 8. — Lehrgebäude der Böhmischen Sprache. Zum Theile verkürzt; zum Theile umgearbeitet u. vermehrt. Von Joseph Dobrowsky. Prag, 1819. 8. XX. 326. — Po tej je spisal A. J. Puchmayer „Lehrgebäude der Russischen Sprache“. Prag, 1820. XLI. 8. 288 — in Fr. Metelko „Lehrgebäude der Slowenischen Sprache“. Laibach, 1825. XXXVI. 8. 296 (Vid. Jezičn. IX. 1871. str. 13). — Velike koristi bila je knjiga: Entwurf zu einem allgemeinen Etymologikon der slawischen Sprachen. Prag, 1813. 8. 86. Prim: Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Mundart. U. Jarnik. Klagenfurt, 1832 (Jezičn. XXIII. 1885. str. 17). — Za staroslovenščino prve pomembe pa je knjiga:

Josephi Dobrowsky presbyteri, aa. ll. et philosophiae doctoris, societatis scientiarum Bohemicae atque aliarum membri

Institutiones Linguae Slavicae Dialecti Veteris, quae quum apud Russos, Serbos aliosque ritus graeci, tum apud Dalmatas Glagolitas ritus latini Slavos in libris sacris obtinet. Cum tabulis aeri incisus quatuor. Vindobonae, 1822. 8. LXIV. Praefatio. LXVIII. Conspectus Operis. Pag. 1—78. Introductio. Pag. 79—458 Grammaticae Slavicae Pars I. De vocum Formatione. P. 459—580. II. De vocum Flexione. P. 581—671. III. De vocum Constructione. P. 672—704. Specimina e Codicibus diversae aetatis, tam cyrillicis, quam glagoliticis. P. 705—720. Epimetra Kopitarii tria (v. Brandl 185).

Poleg družih sta v tem oziru pomenljiva še spisa njegova: „Cyrill und Method der Slawen Apostel“. Prag, 1823. 8. 133. — „Mährische Legende von Cyrill und Method. Nach Handschriften herausgegeben, mit anderen Legenden verglichen und erläutert“. Prag, 1826. 8. 125. — Popolnoma spozná se, kolike pomembe je za vse slovanstvo Dobrovský in ž njim vred Kopitar, iz vzajemnega dopisovanja, kar ga je že doslej priobčil in ga ima še v prihodnje naznaniti Jagić v „Archivu IV—VII“ ter posebej v „Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii“. Tomü I. Imp. akad. nauk. Sanktpeterburgü 1885: „Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808—1828)“. Herausgegeben von Ord. Akad. V. Jagić. Mit einem Portrait u. zwei lithographischen Beilagen. Berlin. Weidmann. 1885. 8. CVII. 1—748. Vorrede III—VI. Einleitung in die Correspondenz Dobrowsky's mit Kopitar (Vvedenie vü perepisku Dobrovskago sü Kopitaromü). S. VII.—CVII. Chronologisches Verzeichniss der Briefe. Im Anhang andere Briefe an Fesl, Linde, Köppen, Kalajdović etc. Namen-, Wort-, Sachregister. —

II. Kopitar Jernej r. 21. avg. 1780 v Repnjah, vasi duhovnije Vodiške; učil se v prvih in srednjih šolah v Ljubljani, postal domač učitelj sestrancu barona Sigismunda Zoisa l. 1799., potem njegov tajnik, knjižničar, rudninske shrambe nadzornik, podal se l. 1808. na Dunaj v pravoslovje, a to popustivši vstopi v dvorno knjižnico, kjer postane naposled prvi varuh in dvorski sovétnik ter umre 11. avg. 1844 in je bil pokopan na grobišču sv. Marka. — Spisi njegovi, znameniti posebej za staro slovenščino, so na pr.:

Grammatik der Slawischen Sprache in Krain, Kärnten u. Steyermark. Laibach, 1808. 8. XLVIII. 460. — V njej govori že v prvem razdelku o Slovanih, največ po Schlözerju, o Cirilu in Metodu po Nestorju; v drugem razdelku o slovanski azbuki Cirilovi in v četrtem pristavku o nekterih spomenikih v glagoliškem in cirilskem pravopisu. — Važni za povéstnico slovansko in za staro naše jezikoslovje so učeni sestavki v „Annalen der Literatur u. Kunst, Wien. allg. Literaturzeitung, Wiener Jahrbücher“, kar jih je nekaj priobčil Miklošič v „Barth. Kopitar's kleinere Schriften . . I. Wien 1857.“ — Kopitarju gre zasluga, da je Vuk Štefanović Karadžić hitrejše dajal na svetlo srbske národne pesni, da je spisal prvo slovnico in prvi slovar srbskega jezika po govoru prostega národa, da je vredil srbski pravopis in národni jezik ločil od cerkvene slovenščine ter povzdignil v književni jezik. — Kopitarju gre zasluga, da je izšla za staro slovanstvo preznamenita in za tisti čas neprecenljiva knjiga: Josephi Dobrowsky . . *Institutiones Linguae Slavicae Dialecti Veteris* . . Vindobonae, 1822 (Cf. Praef. LXIII. IV.). To knjigo je po pisateljevem odhodu z Dunaja v Prago vredoval Kopitar ter pridejal tri dostavke, ki se nahajajo str. 705—720 pod naslovom: *Epimetra Kopitarii tria* (1. Codex Parisinus ex epistola Bobrowsky; 2. Exemplum Grammaticae Slovenicae, editae Mosquae A. 1648, communicatum a Luc. Mušickij; 3. Steph. Vujanovski Rukovodstvo k Slavenstej Grammaticé, Viennae 1793 . .). — Novo dóbo v staroslovenščini pa je provzročil po knjigi:

Glagolita Clozianus . . . Vindobonae, 1836. LXXX. 86. F. — Glagolita t. j. spomenik pisan v Glagolici, a tu prepisan v Cirilico; Clozianus t. j. Klocev ali Kločev, po njegovem poslednjem lastniku grofu Clozu. — Slavno ali vseslovansko ceno daje spomeniku oprava, v kateri ga je Kopitar izročil svetu. Razreduje se knjiga v tri razdelke: a) Prolegomena pg. III—LXXX. — b) Opus ipsum pg. 1—40. — c) Epimetra pg. 41—86. Latinski naslov sam dokaj kaže, kar ima knjiga v sebi. Vid. Jezičnik XVIII. 1880. str. 6. 7. —

Hesychii Glossographi discipulus et epiglossistes Russus . . . Vindobonae 1840. 8. XXIV. 72. Bolj imenitne za staroslovenščino so v tretjem razdelku razprave na pr.: De cimelio Remensi cyrilliano et glagolitico, sec. XIV; de Evangelistario Vaticano glagolitico, sec. XI. Assemaniano; de linguae S. Methodii liturgicae panonietate; de theatro apostolicorum Ss. Cyrilli et Methodii laborum etc. —

Bartholomaei Kopitarii Prolegomena historica in Evangelia slavica, quibus olim in Regum Francorum oleo sacro inungendorum solemnibus uti solebat ecclesia Remensis. Ed. Silvestre Lutetiae Parisiorum 1843. — Vid. Miklosich „Slavische Bibliothek“ Wien. 1851 S. 57—84. — Vzlasti goreča je bila borba njegova karantansko-panonska, o prvem književnem jeziku slovanskem, v katerem sta učila, pisala in službo božjo obhajala slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod, in v katerem so se nam ohranili najstarejši slovstveni spomeniki. Kar z neko sveto vnemo v vseh svojih spisih dokazuje J. Kopitar, to znanstveno dovršuje Fr. Miklošič.

Kolike pomembe je Kopitar velikan v staroslovenskem slovstvu, vidi se na pr. v „Zlati Vek 1863. Jezičnik XVIII. 1880. Kopitarjeva Spomenica 1880. 8. V. 188“. — „Briefwechsel zwischen Dobrowský u. Kopitar“ 1885. Jagić etc. —

III. Vostokov (Osteneck) Aleksander r. l. 1781 v Arensurku gubernije Livonske, vstopil l. 1795 v akademijo lepih umetnosti, postal l. 1818. knjižničar slavnega muzeja Rumjancovskega, častni član premnogih učenih društev, umrl 21. febr. l. 1864. v Petrogradu.

Vže pred njim so nekteri obračali pozornost na staroslovenščino p. Lomonosov (l. 1711—1766) itd. Posebej so mu glasniki bili na pr. Konstantin Fedorovič Kalajdovič (r. 1792, u. 1832) po spisu: O drevnem cerkovnom jazykě . . . Pamjatniki XII. veka . . . Vzlasti po knjigi: Joann Exarch Bolgarskij l. 1824. — Drugi je ž njim vred bil Peter Ivanovič Köppen (r. 1793), kateri je provzročil velevažno glasilo: Sbranie slovenskikh pamjatnikov v Rossii . . . O kormčej knigě . . . O slovenskikh drevnostjah itd. — Tretji slove Mihael Petrovič Pogodin (r. 1800, u. 1875), kateri je sloveč zgodovinar ruski priobčil tudi mnogo znamenitih razprav iz povestnice slovanske p. O Nestorovem letopisu, o slovanskib starožitnostih; preložil v ruščino Dobrovskega „Cyrill u. Method der Slaven Apostel“ itd. itd. — Vse pa v staroslovenščini dotlej previšuje:

Aleksander Vostokov, kateri je zgoodej jel pisati o lirski poeziji ruski, o jeziku ruskem in slavjanskem, zložil „Načalinya pravila russkoj grammatiki“, gramatiko večjo in krajšo, ktera je bila večkrat tiskana itd. L. 1818. je priobčil posebno razpravo o staroslovenskem jeziku, l. 1820 „Razuždenie o slavjanskom jazykě služasčee k grammatikě sego jazyka, sostavljennoj po drevnejšim onago pismenym pamjatnikam“. L. 1841—42 je vredoval A. J. Turgenjeva (r. 1785, u. 1845) „Historiae Russiae Monumenta“; l. 1842 dovršil „Opisanie russkikh i slovenskikh rukopisej Rumjancovskago muzeuma“ itd. — Za staroslovensko vedo jako važna pa je knjiga:

Ostromirovo Evangelie 1056—1057 goda. Sŭ priloženiemŭ grečeskago teksta Evangelij i sŭ grammatičeskimi objasnenijami izdannoe A. Vostokovymŭ. Sankt-peterburgŭ. Vŭ tipographii Imperatorskoj Akademii Naukŭ. 1843. 294. Fol. — Kakor

Kopitar „Glag. Cloz.“, tako je i Vostokov spomeniku pridejal primerno slovnico (str. 1—37) in slovar (39—319) ter je vže boljše določil pomen staroslovenskih polglasnikov (ü pa i) in nosnikov (ǫ i ę).

Razširjal in spopolnoval je A. Hristoforovič Vostokov slovnico ruskega jezika v zvezi s staroslovenščino, in prišla je s pomočjo carske akademije na svetlo l. 1844. njegova „Slovnica ruska na starobolgarščino založena — Obščesravnitel'naja grammatika russkago jazyka“ — in l. 1847. v štirih delih „Slovar cerkovnoslavjanskago i russkago jazyka“. Pomagali so mu i drugi vrli akademiki. — Neumorno je i to dovrševal tako, da sta vnovič natisnjena bila od l. 1858. do 1863. „Slovar i grammatika cerkovnoslavjanskago jazyka“, o katerih se je trudil do 30 let in sta tudi slava njegova. Vrlo dobro sta koristila i Miklošiču, kateri o njem sodi na pr.: „Vostokovü, der nüchternste unter den slavischen sprach- und alterthumsforschern, der antipode des phantasiereichen, seine ansichten häufig wechselnden Šafařík (Forml. in Paradig. S. XXIX)“ etc. — „Hoté ali nehoté morate mi Vi nadomestiti Dobrovskega“, pisal mu je l. 1841. Kopitar. Dopisje njegovo je J. Sreznevskij spravil na svetlobo l. 1873. pod napisom: Perepiska (Correspondenz) A. X. Vostokova. Sanktpeterburgü. —

O poočitovanji pri računstvu.

(Dalje in konec.)

Delitev in merjenje.

Kaj pa je z delitvijo in merjenjem z onima operacijama, katerih ne more ne ruski stroj in tudi ne metrično računilo poočitovati? Drugih poočitoval je treba, pravi „Lai-bacher Schulzeitung“, da se jima pride do živega. Kakšnih, navedeni list ne pové. Vender mi je znano, da nekateri devljejo kroglje v žep, katere n. pr. po 3 iz njega jemljejo, da kažejo kolikokrat je 3 v 6, v 9 i. t. d.; drugi devljejo žveplenke v škatljico ter mislijo, da so jasno pokazali, kolikokrat je 4 v 12, če so utaknili v njo 12 žveplenk in iz nje pojemali po 3 žveplenke. Izmislili so si celó poseben aparat v ta namen. Kocke vtikajo v votle kocke in jemljejo prve iz zadnjih tako kakor prejšnji kroglje iz žepa, žveplenke iz škatljice. In kaj pokažejo taki poskusi otroku? Da so kroglje v žepu in ne v krogljah, žveplenke v škatljici in ne v žveplenkah. Pri navedenem aparatu so pa res kocke v kockah, vender v drugih in ne same v sebi. Vse tako poočitovanje nima ne le nobenega pomena, ampak je napačno, ker ne kaže tega, kar ima pokazati. Težava ne leži v tako zvanem „Enthaltensein“, te besede nam torej ni poočitovati; preglavico dela operacija sama, kadar za njo niso pripravljena tla. Kako bo raslo žito, ako ga sejemo na nezorano njivo? In tako se nam godí pri merjenji in delitvi. Te operaciji se opirate na množenje, otrok sam nam daje zadostokrat jasen odgovor na to. Voz ima 4 kolesa, koliko voz ima 12 koles? Otrok odgovori 3 vozje. Kako pa si to delil? 3 krat 4 je 12. Kadar torej otrok popolnoma samostojno meri, naslanja se na množenje. Kedaj pa začnó po sedanji metodi meriti in deliti? Koj, ko so začeli množiti. Merjenje in delenje naslanjajo na nejasno množenje, kajti tudi to potrebuje časa, da preide v duševno last učenca. Zdi se nam, da otrok, kateri je v seštevanji izurjen, ter tudi hitro izračuniti zna, koliko je $4 + 4$, $4 + 4 + 4$ i. t. d., da ima tak otrok množenje v svoji duševni oblasti, če vé le krajše izraze, 2 krat 4, 3 krat 4 rabiti. To pa ni res. Dajmo mu le nalogo, koliko nog imata 2 štirinogati mizi, ali 3 take mize i. t. d.; on odgovarja: 8 nog, 12 nog i. t. d. Kako pa si to izračunal? 4 noge in 4 noge je 8 nog. Otrok